

MEDEDELINGENBLAD 2008-2009

STICHTING VISSENBESCHERMING

**VISSEN
BESCHERMING**

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord – Toch maar volhouden	3
Uitspraak Productschap Vis misleidend	4
“Wat is er mis met vis?!”	5
Gezondheid visolie betwist	6
Het standpunt van de Vissenbescherming ten opzichte van de visweek	7
Vissenbescherming in Visionair	10
Effecten van poldergemalen	11
Vissenbescherming verzoekt gemeenten om rekening te houden met het welzijn van vissen	12
Reis naar de zeebodem	13
Detailhandel kan rol spelen bij verbetering huisvesting vissen	15
Duurzaamheid en dierenwelzijn	16
Vissenbescherming en politiek	17
Gedachten tijdens het kanoën, over vissen en andere dieren	20
Windmolens en vissen	21
Wereldoceanendag	24
Wereldkampioenschap Hengelen in Almere	25
Over de Stichting Vissenbescherming	26
Belangrijke adressen	27

VOORWOORD - TOCH MAAR VOLHOUDEN

Er is van alles mis rond de vis. Er bestaan geen regels voor het houden van vissen en ook niet voor het vangen en doden van deze dieren. Door de ongebreidelde jacht op vissen wordt zelfs het voortbestaan van veel vispopulaties ernstig bedreigd. Om de visproductie nog meer te verhogen, jagen vissers nu ook fanatiek op de kwetsbare diepzeevissoorten. Het is onmogelijk om met de kleine Stichting Vissenbescherming dit onheil op dit moment geheel te keren. We hebben te maken met een gigantisch grote visindustrie, die wereldwijd jaarlijks ruim 130 miljoen ton vis vangt en verwerkt, nog afgezien van de bijvangst. Het gaat om honderden miljarden vissen die op een ellendige manier zonder effectieve verdoving gedood worden. Alsof dat nog niet genoeg is, komen daar dan nog de miljoenen sportvissers bij die louter voor het plezier vissen en ernstige - zo niet dodelijke - schade aan de vis toebrengen. Allemaal redenen om het verzet tegen deze praktijken door te zetten. Maar we moeten ons wel realiseren dat we aan het begin staan van een heel lange weg die moet leiden naar zowel een respectvollere behandeling naar vissen als een vermindering van het gebruik van vissen.

Wij zien het als onze taak de aandacht te vestigen op de vissenproblematiek zowel bij het publiek als de politiek. We doen dat door middel van onze website en de nieuwsbrief, contacten met de politiek, de media en de visserijsector zelf, door deel te nemen aan diverse projecten ter verbetering van het vissenwelzijn. Dit nieuwe nummer van de Mededelingen doet hiervan verslag.

We zien een toenemende bezorgdheid en belangstelling voor het welzijn van de vissen. Dat hangt direct samen met de dramatische achteruitgang van de visbestanden. Maar ook met het groeiende publieke besef dat vissen net zoals honden, katten, koeien en paarden over gevoel en bewustzijn beschikken en pijn, stress en angst kunnen ervaren. Dit besef moet de basis gaan vormen voor een meer adequate bescherming van deze dieren. Door middel van informatie en educatie willen we dit besef verder versterken. We werken hiertoe graag samen met andere dierenbeschermingsorganisaties, met name de Dierenbescherming. We zijn bovendien blij dat deze organisaties zelf ook activiteiten op dit terrein ontwikkelen, zoals het filmpje van Wakker Dier over het onverdoofd doden van vissen. ■

Ton Dekker
Voorzitter

UITSPRAAK PRODUCTSCHAP VIS MISLEIDEND

In de uitzending van Netwerk van 14 augustus 2008 gaf de medewerker aquacultuur van het Productschap Vis aan dat vissoorten als paling, meerval en tilapia uit viskwekerijen binnen twee maanden eerst zullen worden bedwelmd voordat zij worden gedood en verwerkt. Tot op heden worden deze dieren alleen gekoeld voordat de ingewanden worden verwijderd en dan zijn zij nog bij bewustzijn.

Het onderzoek naar de bedwelmingmethode voor kweekvissen behelst een tweejarig project dat op 1 januari 2008 is gestart en op 31 december 2009 eindigt. De Stichting Vissenbescherming, Dierenbescherming, het Productschap Vis en het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit nemen deel in een begeleidingsgroep van dit project en worden op de hoogte gehouden van de voortgang. Het was dan ook uitgesloten dat de dodingmethode al binnen enkele maanden zou worden ingevoerd, zoals het productschap bevestigde.

De Vissenbescherming betreurt de misleidende voorlichting over dit onderwerp door het Productschap Vis. Tevens betreurt zij dat hierdoor het kritische commentaar van de Vissenbescherming op de geringe inspanning van de Vissector om het overdoofd doden van de honderden miljoenen vissen in de zeevisserij te verbeteren, uit de uitzending van Netwerk was verwijderd.

Een half jaar na de uitzending heeft de Vissenbescherming opnieuw contact opgenomen met het productschap maar ook nu weigert het productschap te erkennen dat de door haar verstrekte voorlichting onjuist en misleidend was.

Ook de Stichting Wakker Dier zet druk op het Productschap. Met een bloederige stripact van fetischmodel Ancilla Tilia en acteur Horace Cohen vragen zij aandacht voor het wrede levend strippen van vissen. Op www.ancillastrip.nl is de commercial te bekijken. ■

Met een bloederige stripact vraagt ook Wakker Dier aandacht voor het levend strippen van vissen (Fotograaf: Thomas Tukker)

Model Ancilla Tilia (Fotograaf: Thomas Tukker)

“WAT IS ER MIS MET VIS?!”

Schrijver en onderwaterfotograaf Dos Winkel heeft een boek geschreven waarin uitgebreid aan de orde komt wat er niet goed gaat met vis, oceanen en zeeën. Dos zelf schrijft in het boek uitgebreid over visolie en omega 3 en 6 en over hoe gezond het is om vis te eten. Zijn goed onderbouwde conclusie is dat het niet verstandig is veel vis te eten, dit vanwege het vele gif dat zich - met name in visetende vis - heeft opgehoopt. Bovendien geeft hij aan dat er goede alternatieven bestaan voor visolie. Vervolgens wordt de bekende problematiek van de ernstige overbevissing, de gigantische bijvangst en de illegale visserij aan de orde gesteld door vertegenwoordigers van diverse organisaties die zich inzetten voor de oceanen, zoals Greenpeace en het Wereld Natuur Fonds.

Voor het eerst wordt er in een boek ook aandacht besteed aan de voor vissen gruwelijke vangst- en dodingmethoden in een hoofdstuk dat geschreven is door ons bestuurslid Paul Denekamp. Marijke de Jong van de Dierenbescherming schrijft in haar stuk ondermeer wat er mis is met het welzijn van vissen in de aquacultuur. Daarnaast heeft ook een medewerker van het Nederlandse Visbureau een bijdrage geleverd: ‘de vissector ligt op koers naar de toekomst’. Het is nieuw dat er van zoveel verschillende kanten over de visserij wordt geschreven. Aan het eind beschrijven Paul en Marijke nog wat de lezer zelf kan doen aan een verbetering van het vissenwelzijn. Voor die verbetering zal veel druk moeten worden uitgeoefend op de visserijsector. Dat kan met de medewerking van consumenten, van de supermarkten en van de overheid. Een consument moet bij elke vis die hij of zij nu koopt beseffen dat dit dier hoogstwaarschijnlijk stevig geleden heeft. Dos eindigt deze uitgave met nog een groot aantal praktische tips.

Het boek is prachtig geïllustreerd met foto's van misstanden in de visserij maar ook met schitterende opnames van vissen in het wild, die de lezer weer positief stemmen. Kortom: een aanrader, ook gezien de lage prijs.

Van de opbrengst van “Wat is er mis met vis?!” komt 1 euro per exemplaar ten goede aan de Vissenbescherming. Voor slechts € 14,95 is het boek in de boekhandel te koop (ISBN 9789038918570). Het is ook te bestellen via www.bol.com en er bestaat van dit boek ook een Engelse editie. ■

Visolie, vol met omega 3-vetzuren, zou zoveel kwalen genezen of voorkomen dat men eigenlijk niet zonder kan. De Nederlandse minister van LNV doet daar nog eens een schepje bovenop door te adviseren om zelfs driemaal per week vis te eten. Terwijl het bewijs voor de positieve werking flinterdun is.

Volgens het Productschap Vis werd in 2006 wereldwijd bijna een miljoen ton visolie geproduceerd. Dit wordt gebruikt voor margarine, vetten en oliën. Visolie is deels een bijproduct van de vismeelindustrie, waarbij gevangen vis wordt verwerkt tot voer voor kweekvis. Een ander deel van de visolie, het 'luxe marktsegment', komt uit complete vis, omdat de vetzuurgehalten dan hoger zijn. Voor een kilo ruwe visolie zegt de visolie-industrie ongeveer twintig kilo vis te gebruiken. Dat betekent dat twintig procent van de officiële honderd miljoen ton aan visvangsten opgaat in olie.

Natuurlijk bevat vis proteïnen en EPA en DHA, belangrijke bestanddelen van Omega 3-vetzuren, maar die kan men ook perfect uit andere voeding halen. Bovendien worden er veel meer eigenschappen aan de vetzuren toegekend dan men op basis van de wetenschappelijke literatuur mag verwachten. Niet alleen hart- en bloedvaten zouden er beter van worden, het zou ook een algemene ontstekingsremmer zijn en het functioneren van het zenuwstelsel verbeteren. Zelfs adhd zou met visolie tegen worden gegaan. In het rijke Europa is aanvulling van eiwitten en meervoudig onverzadigde vetten ook nauwelijks van belang. Wat onvoldoende naar buiten wordt gebracht of wat gebagatelliseerd wordt, is het feit dat vis - en met name vette vis - veel contaminanten (giftstoffen) bevat, vooral in de vorm van dioxines, pcb's en zware metalen.

Recente studies tonen aan dat de hoeveelheden van deze giftstoffen in vis bepaald niet gering zijn (zie bijvoorbeeld: "The nutritional-toxicological conflict related to seafood consumption", Isabelle Sioen, 2007)

Vele voedingsdeskundigen, maar vooral de visbranche zelf, blijven roepen dat 'de voordelen van het eten van vis de nadelen nog overstijgen'. Dit is onjuist, aangezien er voldoende alternatieven bestaan waar helemaal geen giftstoffen inzitten. Ook kunnen omega 3-vetzuren op een andere wijze worden gegenereerd. Dit kan op dezelfde manier als dat vissen dit doen: door het gebruik van algen. Het Nederlandse bedrijf Ingrepro produceert bijvoorbeeld algen in lange vijvers. Vooral nog verdwijnen deze algen voor het grootste deel in diervoeders. Maar een klein deel komt ook al bij de natuurvoedingwinkels op de plank als 'algenpreparaat' met omega 3-vetzuren. ■

Bron: Dos Winkel

De gezondheid van visolie staat ter discussie

We zijn als Stichting Vissenbescherming niet enthousiast over viskweek. Als ons gevraagd wordt of mensen uit dierenwelzijnsoogpunt beter wild gevangen vissen of vissen uit de viskweek kunnen eten, dan moeten we een lastige afweging maken.

Aan de ene kant zijn de vangst- en dodingmethoden van de wild gevangen vissen gruwelijk en bezorgen deze methodes de vissen veel ellende. Zo worden veel vissen in enorme netten samengeperst en over grote afstanden meegesleept. Eenmaal aan boord van een schip duurt het vaak tijden voor ze sterfen en veel vissen worden opengesneden terwijl ze nog leven. Maar deze vissen hebben, al wordt hun ecosysteem aangetast door menselijke activiteiten, hun leven redelijk in vrijheid kunnen leven.

Aan de andere kant, in de viskweek zijn de dodingmethoden ook slecht. Er is nu in Nederland wel de methode StunFishFirst ontwikkeld voor meerval, paling en tilapia, waarbij de vissen bedwelmd worden door een stroomstoot, waarna er tijd is voor het doden. Maar het duurt helaas nog lang voor deze methode gebruiksklaar is om bij bedrijven ingezet te worden. En zolang dat niet gebeurt, sterfen de meeste vissen daar op ijs, waarbij ze heel lang bij bewustzijn blijven. Toch bestaat in delen van deze sector tenminste de intentie om deze methodes minder dieronvriendelijk te maken, terwijl daar in de wildvisserij nog nauwelijks belangstelling voor is.

In de viskweek is het dierenwelzijn op nog veel meer punten in het geding:

1. Vaak gaat het om oorspronkelijk in het wild levende dieren die nu in gevangenschap gehouden worden. Dat houden van diersoorten die nu nog in het wild leven, moet zo min mogelijk gebeuren. Deze aantasting van hun vrijheid telt voor ons heel zwaar. Er zijn overigens ook vissoorten die al eeuwen lang worden gehouden, zoals karpers, met name in Azië.
2. Een ander probleem is dat vissen die gehouden worden zich niet in gevangenschap kunnen voortplanten. Bij paling houdt dit bijvoorbeeld in dat voor het kweken jonge aal gevangen moet worden, met alle welzijnsgevolgen van dien. Dit betekent ook een extra gevaar voor het voortbestaan van de soort. Dat gekweekte paling zich niet voortplant is voor ons een indicatie dat er met het welzijn van dit dier in deze situatie zoveel mis is, dat het beter niet gehouden kan worden.
3. Een groot nadeel van de viskweek is dat veel van de vissen, zeker de roofvissen, gevoed moeten worden met vis. Daardoor moet er nog meer vis gevangen worden. In de sector probeert men wel het percentage vis in het voer terug te brengen, echter lukt dat maar deels.
4. Een belangrijke vraag is of het geen grote aantasting van het welzijn van roofvissen is, als ze in de viskweek niet kunnen roven. In de veehouderij zijn de meeste gehouden dieren voornamelijk planteneters. Bij vegetarische vissen, zoals karpers en tilapia's, speelt dit niet en dat maakt een groot verschil. Bij een vis als de meerval die flexibel is qua voeding, is het lastig vast te stellen wat een vegetarische voeding voor zijn welzijn betekent.
5. Essentieel bij het bepalen van het welzijn van vissen die gekweekt worden is - net als bij andere gehouden dieren - of ze hun natuurlijke gedrag kunnen ontplooiën. Als zij dit niet kunnen, betekent dat een grote aantasting van hun welzijn. Bij kippen en varkens is ►

Ook bij de viskweek spelen dierenwelzijnsaspecten een grote rol

inmiddels veel bekend over hun natuurlijke gedragwijze en in de meer diervriendelijke vormen van houderij wordt hun ook de gelegenheid geboden om dit gedrag te vertonen. Van de meeste vissoorten die gehouden worden, weet de wetenschap nog heel weinig van hun natuurlijke gedrag, daar is nog heel veel onderzoek voor nodig. Bij sommige platvissoorten wordt inmiddels door het aanbrengen van étageconstructies de vissen de mogelijkheid geboden om de onderlinge hiërarchie vast te stellen. Maar dat is pas een begin van wat er op dit gebied nog moet gebeuren.

6. Een heel belangrijk punt voor vissenwelzijn is de dichtheid waarmee de vissen gehou-

den worden. Deze dichtheid neemt fors toe wanneer de vissen groeien. Probleem is dat bepaalde vissen bij een lage dichtheid territoriumgedrag gaan vertonen en agressief naar medevissen kunnen worden. Onbekend is nog wat het onderdrukken van dit territoriumgedrag door hogere dichtheden betekent voor het welzijn. Om te kunnen vaststellen wat een gewenste dichtheid is, vanuit het oogpunt van dierenwelzijn, is nog heel veel onderzoek nodig.

7. Over het algemeen kan er nog veel verbeterd worden aan de huisvesting van de vissen, bijvoorbeeld door omgevingsverrijking. Belangrijk is ook de waterkwaliteit, dat lijkt vanzelf

sprekend, maar zo simpel ligt dat niet. Ook de manier waarop voer wordt aangeboden is essentieel.

8. Het gaat voor vissenwelzijn ook over hoe de viskweker zijn vissen hanteert, bijvoorbeeld om sperma te krijgen en het toedienen van medicijnen en hormonen.
9. Genetische manipulatie en het gebruik van biotechnologie - bijvoorbeeld voor geslachtsbeïnvloeding - kunnen grote negatieve welzijnsgevolgen hebben.
10. Het levend transporteren van vissen, ondermeer naar de plek waar ze gedood worden, levert veel stress op en kan een behoorlijke aantasting van hun welzijn betekenen.
11. Ook het laten vasten van vissen voor de slacht en voor het transporteren, heeft ernstige gevolgen voor hun welzijn.
12. Men begint steeds weer met het houden van nieuwe soorten in de viskweek, zonder dat men voldoende weet wat deze dieren nodig hebben, wat voor hen het goede voer is en welke ziektes ze kunnen krijgen. Kwekers proberen te veel uit, ten koste van de vissen.

De welzijnsaantastingen in de viskweek zijn zo groot en talrijk dat het volgens ons voor het welzijn van een vis nog slechter is om in de viskweek te belanden dan na een redelijk vrij leven gevangen te worden in een groot net en na lange doodstrijd te sterven aan boord van een schip. De viskwekers kunnen door verbeteringen qua dierenwelzijn aan die verhouding iets veranderen. Het valt echter te betwijfelen of het ooit voor vissen minder slecht zal zijn om in een kwekerij te belanden, dan te eindigen in een net en op een visserboot.

Maar het kweken van vissen is voorlopig een ge-

geven dat we niet kunnen negeren, het ligt als Vissenbescherming niet in onze macht om een verbod van deze sector af te dwingen. Maar dat is geen reden om er niets aan te doen. Zoals hierboven al vermeld staat, bestaat er bij de Nederlandse viskwekers belangstelling voor welzijnsverbeteringen. Sommige ondernemers in deze relatief jonge sector proberen te voorkomen dat hun bedrijf een nieuwe vorm van bio-industrie is. Ze willen geen goedkope bulkproductie op de markt brengen, maar kwaliteitsproductie en ze hebben laten blijken dat ze daarbij ook dierenwelzijn als onderdeel van die gewenste kwaliteit zien. Verschillende viskwekers willen een biologisch keurmerk voor hun vis, maar keuringsinstantie SKAL wil dat op dit moment nog niet verstrekken.

Inmiddels is de viskweeksector na een periode van groei nu in grote economische problemen geraakt, mede door de import van goedkope kweekvis uit Azië. De bedrijven die meewerken aan het bedrijfsklaar maken van de methode StunFishFirst hebben laten weten - gezien hun financiële problemen - voorlopig geen investeringen te doen.

Als Stichting Vissenbescherming zullen wij, in nauwe samenwerking met de Dierenbescherming, er voor ijveren dat de noodzakelijke grote welzijnsverbeteringen in de viskweek toch zo snel mogelijk worden uitgevoerd. Deze sector neemt heel makkelijk het woord 'duurzaam' in de mond. Maar met de grote aantasting van dierenwelzijn die hier plaatsvindt, is er natuurlijk geen sprake van duurzaamheid. We zullen daarom druk uitoefenen op de kwekers om hun manier van werken snel te verbeteren. Maar we zullen ook de visconsument en detailhandel aanspreken, maatschappelijke organisaties en de politiek. Want de manier waarop vissen nu worden behandeld in de viskweek, zo mag het niet verder gaan. ■

Paul Denekamp
Bestuurslid Stichting Vissenbescherming

VISSEN BESCHERMING IN VISIONAIR

Sportvisserij Nederland publiceert het blad *Visionair*. In tegenstelling tot bijvoorbeeld een magazine als *Beet* richt *Visionair* zich onder andere op de biologie van vissen en heeft een wetenschappelijke grondslag. Veel artikelen worden geschreven door visdeskundigen die werkzaam zijn bij universiteiten en onderzoeksinstituten. In de editie van maart 2009 heeft ook de Vissenbescherming een bijdrage kunnen leveren aan *Visionair* en op die manier veel hengelsporters bereikt. Het betrof een bijdrage over de ethische kant van de hengelsport en het terugzetten van de gevangen vis. Hieronder is de tekst weergegeven.

Het terugzetten van vis en de ethiek

Als iemand een vis vangt en zich afvraagt: 'wat moet ik met die vis? Wat is er ethisch verantwoord?', dan lijkt mij die vraag niet moeilijk te beantwoorden. Het gaat erom of je dit levend wezen het leven af wil nemen of deze vis de kans wil geven dat het leven voort te zetten. Elke ethiek die uitgaat van respect voor het leven, zal kiezen voor een nieuwe kans voor deze vis en deze zo snel als mogelijk de vrijheid teruggeven in het water. Alleen als de vis zodanig beschadigd is, dat deze weinig levenskansen meer heeft, heeft een snelle genadedood de voorkeur.

Er dringt zich een andere ethische vraag op: waarom heeft iemand überhaupt die vis willen vangen?

Volgens de Nederlandse wet mag het, maar wat is de ethische verantwoording daarvan? Gaat het om het verlangen deze vis op te eten? Iedereen zal zelf de ethische afweging moeten maken of hij daarvoor het leven van deze vis wil opofferen. Zeker als het puur gaat om het plezier van het vangen, doemt de vraag op of dit een ethisch aanvaardbare keuze is, gezien wat men het dier aandoet. Want men vangt niet een oude schoen, maar een levend wezen. Vissen zijn hoog ontwikkelde en intelligente dieren. Ze hebben dezelfde zintuigen als de mens en daarbij een extra zintuig aan weerskanten van het lichaam, de zijlijn. Hiermee kunnen ze minieme bewegingen waarnemen. Ze communiceren op allerlei manieren met elkaar, hebben een goed geheugen en zijn in staat te leren van opgedane ervaringen.

Recent wetenschappelijk onderzoek van ondermeer Lynne Sneddon bij regenboogforellen laat zien dat deze vissen op dezelfde manier reageren op pijnprikkels als bijvoorbeeld mensen. Met hun goed ontwikkelde zenuwstelsel kunnen vissen pijn, warmte, kou, maar ook schadelijke stoffen als onaan-

genaam waarnemen en het ontvluchten. Als een vis merkt dat hij vastzit aan een haak, dan reageert hij daar heftig op. Als hij uit het water in de lucht belandt, is dat een zeer angstige ervaring, vergelijkbaar met hoe het voor een mens is om langdurig onder water geduwd te worden. Het welzijn van deze vis is ernstig aangetast!

Een vis is geen speeltje, dat men achteloos kan gebruiken. Het is een dier met een eigen, intrinsieke waarde. Iemand die perse wil hengelen zou op zijn minst ervoor moeten zorgen dat vissen zo min mogelijk schade oplopen. Dat betekent behalve zo snel mogelijk terugzetten in het water ook geen weerhaak of een drietandige dreg gebruiken en evenmin deelnemen aan viswedstrijden of een leefnet gebruiken. Als je om vissen geeft, is dat wel het minste dat je voor hen kunt doen. ■

Stichting Vissenbescherming

EFFECTEN VAN POLDERGEMALEN

In de Nederlandse wateren sterven jaarlijks miljoenen vissen, doordat ze in gemaalpompen vermalen worden. De massale sterfte maakt gemalen tot belangrijke knelpunten voor vismigratie wat in schril contrast staat tot de vele maatregelen en investeringen, die tot een betere visstand moeten leiden, zoals de Europese Kaderrichtlijn Water, de Europese Habitatrichtlijn en het Europese beschermingsplan voor de Aal.

Waterschappen zijn wel verplicht om beleid te maken op basis van deze regelgeving met als doel behoud van biodiversiteit en het vermijden van onnodige sterfte van dieren. Maar ook uit oogpunt van dierenwelzijn is de vissterfte een groot probleem.

De techniek maakt het inmiddels voor waterschappen mogelijk om visveilige gemalen te installeren. Bijvoorbeeld met stroboscooplampen kunnen de vissen door een veilige bypass langs gemalen worden geleid. Monitoring wijst uit dat dit soort visvriendelijke gemalen uitstekend functioneren. Door deze uitvinding is er ook een 100 procent visveilig vijnzemaal ontwikkeld. Met deze ontwikkelingen vindt de Vissenbescherming dat het niet langer nodig is om dit omvangrijke probleem in ons land te laten bestaan.

De Vissenbescherming heeft alle waterschappen in Nederland daarom aangeschreven en er bij hen op aangedrongen om de gemalen die sowieso vervangen moeten worden systematisch volledig visveilig te maken. Verder hebben wij de waterschappen de volgende vragen voorgelegd:

1. Wat is momenteel het beleid voor het volledig visveilig maken van poldergemalen?
2. Bent u bereid om alle onder u vallende poldergemalen volledig visveilig te maken?

Jaarlijks sterven miljoenen vissen doordat ze in gemaalpompen vermalen worden.

3. Binnen hoeveel tijd zou dat gerealiseerd kunnen zijn?
4. Zijn er financiële of andere belemmeringen om het volledig visveilig maken van uw poldergemalen zo snel mogelijk uit te voeren? Zo ja, welke zijn dat?

Wij hebben hierop verschillende reacties ontvangen. Opmerkelijk hierbij is dat slechts enkele waterschappen bereid zijn om alle poldergemalen binnen hun gebied visveilig te maken. Een overzicht van de reacties vindt u op www.vissenbescherming.nl.

Naar aanleiding hiervan heeft de Vissenbescherming met het Hoogheemraadschap Rijnland nog een gesprek gevoerd over dit onderwerp. ■

VISSEN BESCHERMING VERZOEKT GEMEENTEN OM REKENING TE HOUDEN MET HET WELZIJN VAN VISSEN

Steeds meer gemeenten realiseren zich dat er aandacht nodig is voor de dieren die binnen de gemeentegrenzen leven. Daarom werken verscheidende Nederlandse gemeenten aan een nota Dierenwelzijn of soms is deze zelfs al afgerond. Dat ook het welzijn van vissen hierbij een belangrijk aandachtsveld vormt, wordt nog niet altijd erkend door gemeenten. Zij verlenen vaak medewerking aan projecten waarbij bijvoorbeeld het hengelen gestimuleerd wordt.

Het is echter reeds lange tijd bekend dat vissen hoogontwikkelde, gewervelde dieren zijn. Bijvoorbeeld uit een Engels onderzoek van de universiteit van Edinburgh en van het Roslininstituut (2003) is gebleken dat een groot aantal precies gelokaliseerde pijnreceptoren rond de bek en op de kop van de vis aanwezig zijn.

De Vissenbescherming heeft deze receptoren afgebeeld op een ansichtkaart en alle 442 Nederlandse gemeenten aangeschreven met het verzoek om althans enige voorwaarden te stellen aan de hengelac-

tiviteiten. Bijvoorbeeld door het tegengaan van het gebruik van de dreg (vishaak met drie punten) en de weerhaak (extra haak om losschieten te voorkomen) omdat die extra verwondingen, pijn en stress tot gevolg hebben.

102 gemeenten hebben hierop gereageerd, de anderen hebben nog geen reactie gegeven. Van de 102 gemeenten gaven de meesten aan dat zij vinden dat de huidige landelijke wetgeving voldoende is en dat zij geen aanleiding zien om op gemeentelijke niveau nadere eisen te stellen. Andere gemeenten geven aan dat de hengelsportorganisaties volgens gedragsregels werken en dat gemeenten erop vertrouwen dat hiermee het welzijn van de vissen voldoende wordt gewaarborgd. De Vissenbescherming zal nog een reactie opstellen met de ontkrachting van dit soort misvattingen. ■

De ansichtkaart met de pijnreceptoren is te bestellen via 023-5287574 of via info@vissenbescherming.nl (0,50 per stuk en verzendkosten).

Ansichtkaart met de pijnreceptoren op de kop van de vis

REIS NAAR DE ZEEBODEM

In lijnen en netten verstrikte krabben. Bron: Ben Stiefelhagen en Ellen Kop

Eerder dit jaar is op Radio 1 de radiodocumentaire "Reis naar de Zeebodem" uitgezonden. In deze documentaire wordt de luisteraar meegenomen naar het onderwaterleven in de Noordzee. De Noordzee is tenslotte het grootste natuurgebied van Nederland, maar slechts weinig mensen weten wat zich hier precies afspeelt. Hoewel er veel mooie dieren te zien zijn, blijkt uit de documentaire ook dat er problemen zijn.

Noordzee-duikster Klaudie Bartelink heeft bijgedragen aan het tot stand komen van de documentaire. Naast duikster is Klaudie ambassadeur van Stichting de Noordzee en filmmaakster. In de documentaire vertelt zij dat ze vaak in de Noordzee duikt om allerlei scheepswrakken van dichtbij te bekijken. In de Noordzee liggen ongeveer 10.000 wrakken waarvan sommige voor een groot deel onder het zand zijn bedolven. De Noordzee wordt het zwaarst bevestigd van alle zeeën. Desondanks is er zeer veel bijzonder onderwaterleven te zien bij de wrakken. De wrakken vormen een oase van leven en zijn vaak prachtig begroeid. Deze kunstriffen bieden een schuilplaats aan vele soorten vissen, schaal- en schelpdieren.

Hierdoor worden niet alleen wrakduikers agetrokken. Ook vissers zijn hiervan op de hoogte.

Op de meeste wrakken is dit ook duidelijk te zien aan de grote hoeveelheid netten, vislijnen, loodjes, kunsttaas en andere spullen die op de wrakken vast komen te zitten. Het vistuig dat op een wrak achterblijft werkt als het ware nog lange tijd door. Het vangen van vissen en andere dieren door achtergelaten materiaal heeft de officiële naam 'ghost-fishing'.

Op de wrakken treft men dan ook netten met allerlei krabben, kreeften, kabeljauwen en steenbolken aan die in deze netten verstrikt zijn geraakt. De meeste van deze dieren kunnen nog geruime tijd in leven blijven doordat ze in de getijdenstroom nog net voldoende voedsel kunnen vinden. Ook al gaat het stervensproces vaak langzaam, ze gaan uiteindelijk toch dood door voedselgebrek of doordat er geen verschalingen plaats kunnen vinden. ▶

Ook de achtergebleven vislijnen van sportvissers richten veel schade aan. In de lijnen raken vooral krabben en kreeften verstrikt. Klaudie Bartelink noemt als mogelijke oplossing het gebruik van in water oplosbare vislijnen. Het zou tegenwoordig toch mogelijk moeten zijn om die te ontwikkelen. Hier ligt een grote verantwoordelijkheid voor de sportvisserij en de politiek. En een uitdaging voor de wetenschap.

Om de gevolgen van de 'ghostfishing' tegen te gaan, neemt Klaudie vaak deel aan de Noordzee schoonmaakdagen die Ben Stiefelhagen, eigenaar van duikschool Get Wet, organiseert. Deze dagen staan in het teken van het schoonmaken van een wrak. Voor duikers is dit tevens een mooie gelegenheid om de vaardigheden van het 'bergen' te oefenen. Voor de schoonmaakwerkzaamheden zijn genoeg enthousiaste duikers te vinden die graag willen bijdragen aan het opruimwerk.

De duikers nemen messen, lijnensnijders, kniptangen, ijzerzaagjes, zakken en lijnen mee om zoveel mogelijk netten, vislijnen, loodjes en ander achtergelaten vistuig mee te kunnen nemen. Tijdens dit soort schoonmaakacties worden veel schaal- en

schelpdieren bevrijd en veel vissen van een wisse dood gered doordat dit vistuig zijn dodelijke taak niet langer in de Noordzee kan uitvoeren.

In december 2007 is ook de onderwaterfilm 'De magische Noordzee' tot stand gekomen. Ook in deze film komt de problematiek rond het achtergelaten vistuig naar voren. Door unieke onderwaterbeelden te maken en te tonen, hoopt Klaudie dat er meer aandacht komt voor de bescherming van de Noordzee.

Ook de Vissenbescherming wil deze problematiek graag breder onder de aandacht brengen van de politiek en de sector zodat naar een structurele oplossing kan worden gezocht. De Vissenbescherming wil daarom wijzen op de mogelijkheid om een donatie over te maken aan Duikschool Get Wet zodat zij vaker tochten kunnen maken om achtergelaten vistuig te verwijderen. Neem hierover contact op met de duikschool: info@getwet.nl. ■

Bron: Klaudie Bartelink

Bron fotomateriaal: Ben Stiefelhagen en Ellen Kop

Voor meer informatie over de schoonmaakacties kijk op www.getwet.nl

Achtergelaten vistuig wordt verwijderd. Bron: Ben Stiefelhagen en Ellen Kop

Hoewel uit wetenschappelijk onderzoek reeds is gebleken dat de vissenkom een zeer ongeschikte behuizing voor vissen vormt, worden deze nog steeds verkocht. Ondanks dat de houder van vissen een plicht heeft om zijn dieren op een juiste manier te huisvesten, ziet de Vissenbescherming hier ook een belangrijke rol voor de detailhandel. Aangezien men veelal veronderstelt dat de detailhandel verstand van zaken heeft, wordt met het te koop aanbieden van de vissenkommen een verkeerd signaal afgegeven. In 2008 heeft de Vissenbescherming daarom een gesprek gevoerd met Tuincentrum Intratuin. In het gesprek werd de verkoop van de vissenkommen aan de orde gesteld. Intratuin heeft tijdens dit gesprek aangegeven dat zij maatregelen nemen om de verkoop van vissen op een meer diervriendelijke manier uit te voeren. Zij zullen bijvoorbeeld een folder ontwerpen om klanten te informeren.

Niet alleen vissenkommen worden om decoratieve redenen nog steeds verkocht en gebruikt. Ook allerlei andere ongeschikte vormen van huisvesting worden zo nu en dan op de markt gebracht. Zo is er bijvoorbeeld een bedrijf dat parasolvoeten verkocht, waarin ook goudvissen zouden kunnen worden gehouden. De Vissenbescherming heeft direct contact opgenomen met het bedrijf en zij gaven als reactie hierop aan dat het niet de bedoeling is dat er vissen in worden gehouden. Zij zijn dat ook gaan vermelden bij de gebruiksaanwijzing van het product. Men blijft echter toch geregeld vasthouden aan de goudvissenkom om de decoratieve redenen. Door middel van het verstrekken van informatie probeert de Vissenbescherming hier verbetering in aan te brengen. ■

Parasolvoet waarin ook goudvissen zouden kunnen worden gehouden

Steeds vaker worden in supermarkten vissoorten verkocht die het etiket 'duurzaam' dragen. Om de consument te overtuigen dat de vis op een verantwoorde wijze wordt gevangen, is bijvoorbeeld het keurmerk van de Marine Stewardship Council (MSC) in 1999 in het leven geroepen door het Wereld Natuur Fonds en Unilever. Inmiddels is MSC een zelfstandige organisatie. Door vis met dit keurmerk te kopen, kan de consument zelf bijdragen aan het behoud van een gevarieerde visstand. Visserijen kunnen het MSC-keurmerk aanvragen en kunnen hierna worden gecertificeerd als blijkt dat zij aan de MSC-standaard voldoen.

In de MSC-standaard worden de uitgangspunten geformuleerd waarop een duurzame visserij gebaseerd moet zijn:

- 1 De instandhouding en het herstellen van gezonde populaties van beviste soorten;
- 2 De instandhouding van de integriteit van ecosystemen;
- 3 De ontwikkeling en de instandhouding van effectieve systemen voor visserijbeheer, rekening houdend met alle relevante aspecten op het gebied van biologie, technologie, economie, sociale waarden, milieu en commercie;
- 4 Het voldoen aan relevante lokale en nationale wetten en standaarden en aan internationale afspraken en overeenkomsten.

Dierenwelzijn komt bij deze uitgangspunten niet voor en MSC let daar inderdaad bij de beoordeling van visserijen niet op. Bij de toetsing van de vangstmethoden wordt bijvoorbeeld wel aandacht besteed aan de effecten hiervan op de zeebodem en het ecosysteem, maar er wordt niet gekeken van deze methoden de gevangen vissen aandoen. Ook over de dodingmethoden van de vissen in relatie tot dierenwelzijn is niets opgenomen in de MSC-standaard. Bij 'duurzaam' gevangen vis met het MSC-keurmerk is daarom nog bijna altijd

sprake van zeer dierenvriendelijke vangst- en dodingmethoden, die bij de betreffende dieren veel pijn, angst en stress veroorzaken. Er zijn ook andere keurmerken voor 'duurzame' vis, zoals dat van Friends of the Sea, maar ook die houden geen rekening met viswelzijn.

Diverse milieuorganisaties, zoals Wereld Natuur Fonds, Stichting de Noordzee en Greenpeace, stimuleren dat er meer duurzaam gevangen vis in de assortimenten van de supermarkten komt. Greenpeace verwijst op zijn website wel naar de website van Stichting Vissenbescherming voor de effecten van de vangst- en dodingmethoden op het welzijn van de gevangen vissen.

De Vissenbescherming is van mening dat geen enkel product het verdient om 'duurzaam' of 'eerlijk' genoemd te worden als er geen rekening is gehouden met het welzijn van de dieren die het slachtoffer zijn. Daarom kaart de Vissenbescherming dit gebrek aan aandacht voor dierenwelzijn bij de 'duurzame' visserij aan bij Greenpeace, Het Wereld Natuurfonds en Stichting de Noordzee en gaat zij de discussie hierover aan op bijeenkomsten over visserij.

De OECD en de FAO organiseerden bijvoorbeeld op 22 en 23 april 2008 in Den Haag een internationale rondetafelconferentie over 'eco-labelling en certificering in de visserijsector'. Ook op die conferentie werd weer volop gepraat over 'duurzame visserij' zonder te kijken naar de grote aantastingen van het viswelzijn. De Vissenbescherming heeft het belang van viswelzijn aan de orde gesteld zowel in de discussie als in de wandelgangen en duidelijk gemaakt dat er anders geen sprake kan zijn van duurzame visserij. Verder zijn op 19 november 2008 de Vissenbescherming, samen met de Dierenbescherming, op een bijeenkomst van de Marine Stewardship Council met non-gouvernementele organisaties de discussie aangegaan over de politiek van de MSC om dierenwelzijn niet op te nemen in de criteria voor hun keurmerk en toch te spreken over duurzame visserij. ■

Op gemeentelijk niveau

Om het onderwerp 'Vissenwelzijn' ook onder de aandacht te brengen bij gemeenten heeft de Vissenbescherming bij verschillende gemeenten ingesproken tijdens deelraad- en gemeenteraadsvergaderingen. Zoals bij de gemeenten Den Haag, Haarlem en Huizen en bij twee Amsterdamse deelraden. Ook is de Vissenbescherming aanwezig geweest bij de raadsmarkt van de gemeente Heerhugowaard. De raadsmarkt werd door de gemeente georganiseerd ter voorbereiding op de nota Dierenwelzijn die zij ging opstellen. Tijdens de raadsmarkt konden raadsleden geïnformeerd worden over de mogelijkheden om het welzijn van vissen te verbeteren. De Vissenbescherming was ook aanwezig tijdens een informatieavond van GroenLinks-afdeling Velsen ter voorbereiding op het opstellen van een plaatselijke nota Dierenwelzijn. De Vissenbescherming heeft ook alle 442 Nederlandse gemeenten aangeschreven met betrekking tot het hengelen. Hierover vindt u elders in dit blad meer informatie.

Op nationaal niveau

[Consultatie over Nota dierenwelzijn op 17 september 2007 in Wageningen](#)

Op deze bijeenkomst ging het speciaal over dierenwelzijn en vis. In de deelbijeenkomst over de wildvisserij heeft de Vissenbescherming gesteld dat er nog heel veel moet gebeuren om de enorme aantasting van het welzijn van vissen door de wildvisserij te beperken en is daarover in discussie gegaan met de voorzitter Ben Daalder van de Federatie van Visserijverenigingen en voorzitter Johan Nooitgedacht van de Nederlandse Vissersbond. Ben Daalder stelde dat viswelzijn nog nauwelijks een item is in de sector. De Vissenbescherming heeft daartegenin gepleit voor veel meer geld voor onderzoek om snel vangst- en dodingmethodes te ontwikkelen die het viswelzijn veel minder aantasten. We hebben

ook uitgesproken dat zonder veel aandacht voor dierenwelzijn de visserij nooit duurzaam genoemd kan worden.

In de andere deelbijeenkomst over aquacultuur en hengelsport hebben we samen met de Dierenbescherming aangekaart dat in de aquacultuur nog veel te weinig kennis is over wat nodig is voor een goed viswelzijn en dat de manier van doden nog vaak gruwelijk uitpakt voor vissen. Over het hengelen hebben we ondermeer het gebruik van leefnetten en weerhaken aan de orde gesteld, het houden van viswedstrijden en het les geven over hengelen op school aan jonge kinderen.

[PvdA-publieksbijeenkomst over duurzame visserij op 16 november 2007 in Scheveningen](#)

In deze discussie over duurzame visserij heeft de Vissenbescherming als enige in de discussie duidelijk gesteld dat er van duurzame visserij geen sprake kan zijn als er geen aandacht is voor viswelzijn en als de vangst- en dodingmethoden in de wildvisserij zo gruwelijk blijven voor vissen.

[Rondetafelgesprek over de Nota Dierenwelzijn en de Nationale Agenda Diergezondheid op 6 december 2007 in Den Haag](#)

De Vissenbescherming heeft in het rondetafelgesprek over de Nota Dierenwelzijn en de Nationale Agenda Diergezondheid ingebracht dat het nieuw maar ook goed is dat er een apart hoofdstuk Vis is in deze nota. In dit hoofdstuk gaat verreweg de meeste aandacht uit naar de viskweek. De Vissenbescherming heeft tijdens het rondetafelgesprek opgemerkt dat in deze sector inderdaad positieve stappen worden gezet, zoals de ontwikkeling van een betere methode in de viskweek voor het bedwelmen en doden. Maar dat er nog vraagtekens bestaan over de inzet om deze methode zo snel mogelijk gebruiksklaar te maken en om deze dan ook toe te passen binnen de gehele sector. ►

Ook heeft de Vissenbescherming aangegeven dat er bij de viskweek geen sprake kan zijn van duurzaamheid zolang er onvoldoende aandacht is voor het welzijnsaspect. Er zou bijvoorbeeld veel meer onderzoek moeten worden uitgevoerd naar het natuurlijk gedrag van de gehouden vissoorten. Het welzijn van vissen wordt immers stevig aangetast als ze geen mogelijkheid krijgen hun natuurlijk gedrag te ontplooiën. Hiernaast is ook de problematiek rond het visvoer in de viskweek onder de aandacht gebracht. Voor vleesetende vissen moet weer vis worden gevangen, ongeveer 5 kilo wildgevangen vis voor 1 kilo kweekvis. Dit zou reden moeten zijn om de viskweek zich te laten concentreren op plantenetende vissen zoals de tilapia. Om vleesetende vissen plantaardig te laten eten is immers ook een aantasting van hun welzijn.

Verder is aangegeven dat de Vissenbescherming het zeer teleurstellend vindt dat er in de dierenwel-

zijnsnota zeer weinig aandacht aan de zeevisserij wordt besteed. Terwijl in deze sector veel meer vissen worden gedood dan in de viskweek. De vangsten en dodingmethoden in de zee- en kustvisserij zorgen volgens de Vissenbescherming in Nederland voor de grootste dierenwelzijnproblemen. In de zee- en kustvisserij is bitter weinig aandacht voor dit probleem. Het onderzoek naar goede bedwelming- of dodingmethoden op de schepen staat nog in de kinderschoenen. Ook moet er nu eindelijk eens goed onderzocht worden wat er met vissen gebeurt als ze worden samengeperst en voortgesleept in enorme netten. Dan kunnen er ook vangstmethoden ontwikkeld worden die het vissenwelzijn veel minder aantasten. De Vissenbescherming heeft benadrukt dat er nu echt geld beschikbaar moet komen om goed met een onderzoek hiernaar te kunnen starten. Ook bij de zee- en kustvisserij wordt de term 'duurzaam' nog altijd volstrekt ten onrechte gebruikt.

Voor wat betreft het hengelen heeft de Vissenbescherming aangegeven dat er te weinig aandacht is voor de ethische afweging tussen het belang van het plezier van de hengelaar en de angst, stress en pijn die het hengelen een vis bezorgt die gevangen wordt. Door een verbod zou het gebruik van zeer dierovriendelijke hengelmethodes als weerhaken en leefnetten helemaal uitgebannen moeten worden.

Op Europees niveau

In het Europese visserijbeleid wordt te weinig aandacht besteed aan de effecten van de vangst- en dodingmethoden op het welzijn van de gevangen vis. Wetenschappers zijn ervan overtuigd dat vissen pijn, angst en stress kunnen ervaren maar hiervan is weinig terug te zien in de huidige Europese wetgeving. Het huidige Europese visserijbeleid richt zich vooral op sociaal-economische belangen. De aandacht voor het milieu is gering en aan het wel-

zijn van de vis wordt nauwelijks belang gehecht. Het doden van vissen gebeurt bijvoorbeeld nog steeds op een gruwelijke manier. Bij kabeljauwen en wijting duurt het soms wel een uur voordat ze overlijden als ze op het droge liggen. Zij sterven een langzame, pijnlijke verstikkingsdood. Maar vissen worden ook vaak levend opengesneden om organen en bloed te verwijderen. Een schol bijvoorbeeld kan dan nog 50 minuten in leven blijven terwijl deze voelt hoe de organen verwijderd worden.

GroenLinks-europarlementariër Kathalijne Buitenweg heeft op basis van input van de Vissenbescherming vragen hierover aan de Europese Commissie gesteld. In april 2009 erkent de Commissie in antwoord hierop dat er voldoende wetenschappelijk bewijs is dat vissen pijn kunnen lijden. De Commissie gaat kijken of nieuwe wetgeving nodig is om het welzijn van vissen te beschermen. Hoewel dit een welkome opening biedt, is het ook teleurstellend om te merken dat het erkennen van de pijn niet direct leidt tot de verplichtstelling van minder dierovriendelijke vangst- en dodingmethodes. Ook zou de Europese Commissie meer aandacht moeten hebben voor het benodigde onderzoek om de vangst-, bedwelming- en dodingmethodes verder te ontwikkelen.

De Europese commissie heeft een Groenboek uitgegeven ter voorbereiding van het nieuwe Europese gemeenschappelijke visserijbeleid vanaf 2013. Dit Groenboek is buitengewoon kritisch over het tot nu toe gevoerde visserijbeleid, maar zwijgt over vissenwelzijn.

Op 6 maart 2009 heeft de Vissenbescherming in Den Helder deelgenomen aan een 'kajuitgesprek' ter voorbereiding van de Nederlandse inbreng in de discussie over het nieuwe Europese visserijbeleid. In dit gesprek hebben we nogmaals aandacht gevraagd voor het grote belang van de snelle ontwikkeling van vangst- en dodingmethoden in de wildvisserij, die het welzijn van vissen veel minder aantasten, en de noodzaak om prioriteit te geven aan het daarvoor hard nodige onderzoek. ■

GEDACHTEN TIJDENS HET KANOËN, OVER VISSSEN EN ANDERE DIEREN

Mijn grootste hobby is kanoën, en dan bedoel ik toervaren. Nederland is een ideaal land voor de kanosport. De kanosport heeft veel aspecten: het sportieve element, het feit dat je op plaatsen komt die anders moeilijk bereikbaar zijn, de planten en vooral ook de vogels die je overal ziet, vliegend, zwemmend, zittend op het nest met eieren of jongen, en het landschap.

Wat opvalt is het feit dat de meeste watervogels niet bang voor je zijn. Als je ergens kanoet en er is bij voorbeeld een eend voor je, dan gaat hij pas op het laatste moment opzij. Zwanen kun je beter niet tegenkomen als ze jongen hebben, ze kunnen dan agressief zijn.

Het enige nadeel van het kanoën is: je ziet vaak veel hengelaars. Ik vind het erg dat zo veel mensen hun plezier zoeken in iets wat zó buitengewoon schadelijk is voor de betrokken vissen. Men zegt terecht: kom niet te dicht bij de vogelnestjes aan de kant of op het water. Vogels worden blijkbaar door mensen beschermwaardig gevonden, daarentegen de vissen worden juist niet beschermwaardig gevonden door veel mensen. Waarom niet?

Vissen spreken mensen niet aan, ze worden niet lief, leuk of schattig gevonden; ze zijn niet aibaar. Hun uiterlijk hebben ze in die zin niet mee, dat veel mensen denken dat een vis geen gevoel heeft. Ze hebben geen vriendelijke gezicht, hun mondhoeken hangen omlaag.

Mensen hebben toch verstand gekregen om te begrijpen dat men niet alleen op het uiterlijk moet afgaan. Als je dat doet, zou je bijvoorbeeld goed voor knappe mensen moeten zijn en slecht voor mensen, die niet zo knap zijn. Of: goed voor aantrekkelijke dieren en slecht voor niet-aantrekkelijke dieren. Dat is toch geen eerlijke situatie? Vissen kunnen niet schreeuwen als ze pijn hebben, maar betekent dat dan dat ze niets kunnen voelen? Ze kunnen het alleen niet uiten door te schreeuwen of te gillen. Ze kunnen ook hun belager niet krabben of bijten.

Hoe kun je de mensen duidelijk maken, dat vissen gewone dieren zijn, met gevoel en bewustzijn, die je gewoon met rust moet laten? We gaan toch ook geen andere dieren vangen door voedsel aan te bieden waar een haak in zit. Als je dat deed en je werd gesnapt, dan zou je voor de rechter moeten verschijnen wegens dieren mishandeling.

Als vissen konden schreeuwen, dan zouden er veel minder hengelaars zijn!

Geniet van de natuur, zonder dieren te schaden. ■

Marijke Santen

Secretaris Stichting Vissenbescherming

WINDMOLENS EN VISSSEN

Windenergie is een van de beste manieren om te voldoen aan de grote vraag de komende decennia in Nederland naar duurzame energie. Tot 2020 moeten er daarom een paar duizend windmolens bij komen. Tegen nog meer windmolens op het land wordt door veel mensen bezwaar gemaakt en dat is een belangrijke reden waarom een groot gedeelte daarvan in de Noordzee gepland is in een aantal windmolenparken voor onze kust.

Maar heeft het plaatsen van deze windmolens op zee dan geen negatieve gevolgen? Zo vaak wordt er makkelijk gedacht, de zee is toch leeg, daar kunnen we wel activiteiten kwijt, waarvoor we in ons drukke landje geen goeie plek kunnen vinden. Zo zijn er plannen gemaakt om Schiphol naar zee te verplaatsen en waren er plannen voor een woonwijk in zee bij Den Haag. Maar de Noordzee is helemaal niet leeg, onder water zit het vol leven. Als er plannen worden ontwikkeld om op land weilanden, akkers of natuurgebieden te veranderen in wegen, bedrijfsterrinen of woonwijken, dan wordt er goed uitgezocht wat voor planten en dieren daar leven en of die niet beschermd moeten worden. Maar toen een paar jaar geleden twee windmolenparken in zee bij Egmond en bij IJmuiden werden gebouwd met samen een kleine honderd molens, was daar nauwelijks aandacht voor. Gelukkig begint dat nu te veranderen, mede door initiatieven van Stichting de Noordzee. In 2008 organiseerde deze stichting een symposium 'Windenergie met bijklank' en op 23 juni 2009 een groter opgezette bijeenkomst 'Ecologie en Windenergie op Zee'.

Het is al langer bekend dat vogels in botsing kunnen komen met windmolens, bijvoorbeeld tijdens de vogeltrek. Maar over de effecten van windmolens op het onderwaterleven is nog niet zoveel nagedacht. Dan gaat het vooral om de bouw van windmolens. Daarvoor worden meestal palen de zeebodem in geheid. De gemeten geluidsniveaus tijdens heiwerkzaamheden voor windmolens op zee waren zeer hoog. Wim Verboom van TNO-TPD in Delft noemt die niveaus zelfs 'alarmerend hoog'. Water geleid geluid extreem goed en dat geluid bedreigt vissen. Voor één grote

windmolen op zee wordt ongeveer twee uur geheid met elke twee seconden een klap. Voor de meer dan 1000 windmolens die Nederland wil plaatsen is men al snel enkele jaren vrijwel dagelijks bezig met heien. Dr. Hans Slabbekoorn, gedragsbioloog aan de Universiteit van Leiden, stelt: 'Wat veel mensen zich niet realiseren is dat geluid ook voor veel dieren een belangrijke rol speelt in hun onderwaterleven. Walvissen staan bekend om hun melancholieke zangtonen, die over enorme afstanden hoorbaar zijn. Maar ook veel vissen brommen, grommen, knarsen, klikken of piepen. Met name in de paaitijd, om een partner te lokken, of tijdens de trek ten behoeve van de groepscördinatie. Veel vissen hebben zeer gevoelige 'apparatuur' om te kunnen horen. Hoewel ze geen uitwendige gehoorschelp hebben, vertoont hun inwendige oor veel overeenkomsten met het onze. Daarnaast bezitten ze meer organen om geluid te kunnen detecteren, zoals het zijlijnsysteem (drukreceptoren langs de lengteas van het lichaam) en de zwemblaas, waarmee ze hun drijfvermogen reguleren, maar die ook als klankkast fungeert en die via speciale gehoorbeentjes geluidstrillingen kan doorgeven naar het oor. Kortom, de meeste vissen zijn één en al oor! Vissen 'kijken' met hun oren, omdat het in zee pikdonker is. Zo vinden ze prooien, ontlopen ze predatoren en weten ze waar ze naar toe moeten. Verandering van de geluidsomgeving kan dus een enorme inbreuk op het natuurlijke evenwicht zijn en gooit mogelijk het ecologisch systeem in de war. Vissen binnen 50 meter van het heiwerk knallen letterlijk uit elkaar. Op grotere afstand kan hun blaas kapot gaan, hun lever splijten of kunnen hun ogen gaan bloeden. Tot op een kilometer is vastgesteld dat biologische schade kan ontstaan. ▶

Bij gehoorschade kunnen vissen functies, zoals vluchtgedrag, vaak niet meer uitvoeren en zijn ze ten dode opgeschreven.'

Volgens de Kaderrichtlijn Mariene Strategie moet in 2020 al het onderwatergeluid een zodanig laag niveau hebben dat er geen significante schade wordt toegebracht aan het leven op zee. Maar deze windmolenparken worden eerder aangelegd en daarvoor zijn nu al maatregelen nodig.

Zeezoogdieren, zoals bruinvissen en dolfijnen, kunnen verjaagd worden door zogenaamde pingers, die een voor deze dieren irritante hoge toon uitzenden, een paar uur voor het heien begint aan te zetten. Maar het is niet te verwachten dat deze pingers ook voldoende werken voor alle aanwezige vissoorten. Een vislarven kunnen zeker op deze manier niet verjaagd worden. In de Noordzee paaien vissen als kabeljauw, tong en haring. Hun larven drijven door de stromingen naar de kust en vervolgens naar de Waddenzee, waar ze opgroeien en daarna weer terugkeren naar de Noordzee. Volgens Slabbekoorn 'kan, als op het verkeerde moment de palen de grond ingaan, mogelijk desastreuze schade worden aangericht aan hele jaargangen'.

Er zijn een aantal ecologische rapportages uitgekomen, die effecten van deze parken op Natura 2000-gebieden beschrijven. Probleem is dat vogels en zeezoogdieren wel en verreweg de meeste vissen niet door Natura 2000 worden beschermd. Op het symposium van 23 juni hield Floor Heinis van Heinis Waterbeheer en Ecologie, die meegewerkt heeft aan deze ecologische rapportages, een verhaal over de gevolgen van de aanleg en het gebruik van windmolenparken voor dieren. Haar conclusie was dat 'de bouw van een enkel windmolenpark verwaarloosbare effecten heeft op vispopulaties, zeer kleine effecten op bruinvispopulatie en klein, niet significante effecten op zeehonden en dat 'de exploitatie geen negatieve effecten op onderwaterleven heeft (lokaal mogelijk positieve effecten - refugium functie)'. De onderbouwing van haar conclusie was wat betreft vispopulaties gammel. Ze gaf zelf aan dat er door heien tot op een afstand van 50 kilometer beïnvloeding plaats vond van het gedrag van vissen en ze erkende dat we heel weinig weten van het gedrag van vissen. Dus kan ze eigenlijk ook niets zeggen over het effect van deze gedragsbeïnvloeding (bijvoorbeeld op het paaigedrag) op vispopulaties. Zij en vele andere onderzoekers blijken verder, gevangen in het Natura 2000-denken, vissen vooral te zien als voedselbron voor zeezoogdieren. En ze kijken alleen maar naar totale vispopulaties van vele honderden miljoenen vissen en dan vinden ze een sterfte van honderdduizenden vissen door dit heien geen probleem.

De commissie voor de milieueffectrapportage (MER) heeft staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat Huijzinga voorgesteld, op basis van de gedane, volgens de commissie goede studies, om gedurende één seizoen op zee te gaan heien voor de aanleg van een of meer windmolenparken en de effecten daarvan op het onderwaterleven grondig te onderzoeken. Want volgens de commissie 'is de effectvoorspelling van onderwatergeluid erg complex en is er sprake van veel kennisleemtes.' Maar is het dan niet vreemd om zulke risico's te nemen, gezien de mogelijke effecten op het welzijn van onderwaterdieren? De staatssecretaris heeft inmiddels voor vier nieuwe windmolenparken ontwerpbesluiten genomen dat ze gebouwd

mogen worden. Maar ze heeft wel bepaald dat er maar voor één park tegelijk geheid mag worden en dat alleen in de periode juli-december, omdat in de andere helft van het jaar er te veel vislarven voorbijdrijven en die lopen dan gevaar. Dat is iets, maar het is lang niet genoeg.

In augustus hebben wij als Stichting Vissenbescherming aan het Ministerie van Verkeer en Waterstaat in een zienswijze onze bezwaren tegen drie van deze vier parken duidelijk gemaakt. Want voor deze drie parken gaat er geheid worden. Maar er bestaan de nodige alternatieve methoden voor het heien, die veel minder geluid veroorzaken. Zo kan er geboord of geschroefd worden en kan een paal vastgezogen worden aan de zeebodem. Een andere methode die voor het vierde windmolenpark, Tromp Binnen geheten, gebruikt wordt is dat men een monopile met zwaar voorwerp laat afzinken (een Gravity Base Structure, GBS). Deze methoden verdienen, ook al kunnen ze met goed onderzoek nog een stuk verbeterd worden, nu al de voorkeur boven heien. Als Vissenbescherming vinden wij het niet acceptabel dat de regering voor drie parken akkoord gaat met een bouwtechniek, heien, waarbij een aanzienlijke kans bestaat dat een fors aantal onderwaterdieren er veel last van zal hebben en dat vele van deze dieren hierdoor ook zullen sterven.

Het is belangrijk om tevens te kijken naar de effecten van windmolens op zee, als ze in bedrijf zijn. Deze molens produceren als ze draaien ook geluiden en die geluiden gaan onder water versterkt verder. Bij een Zweeds windmolenpark is uit onderzoek gebleken dat vissen draaiende windmolens mijden, wellicht omdat ze dezelfde laagfrequente tonen gebruiken die deze windmolens ook produceren. Rond windmolenparken mag vermoedelijk niet meer gevist worden en daarom wordt er beweerd dat dit kleine reservaten zullen worden, waarin het onderwaterleven volop tot bloei kan komen. Maar voor vissen voor wie geluid een belangrijk communicatiemiddel is ('hoorspecialisten' zoals haringen) zou dit wel eens niet het geval kunnen zijn. Het zou wel eens kunnen dat door het geluid van windmolens op zee

leefgebieden van zeezoogdieren en vissen voor hen ongeschikt worden. Er zal nog veel meer onderzoek gedaan moeten worden om duidelijkheid te krijgen over al de onderwatereffecten van dit windmolengeluid.

Het is zeker niet uitgesloten dat zowel het bouwen als het exploiteren van windmolenparken in zee kan gebeuren zonder grote schade voor het onderwaterleven. Om duidelijk te krijgen of dat echt kan en wat daarvoor nodig is, zal nog heel veel onderzoek gedaan moeten worden. Het is, gezien de ernst van de energieproblematiek, begrijpelijk dat de regering haast wil maken met bouwen van nieuwe windmolenparken en we zullen niet kunnen wachten tot alle onderzoeksresultaten bekend zijn. Voor wat betreft het bouwen is dan de enige oplossing te kiezen voor de nu al beschikbare methoden die de onderwaterdieren weinig last bezorgen en te stoppen met het toelaten van heien op zee. Voor wat de effecten van het draaien van de windmolens betreft, kan nu nog niet veel gezegd worden, mede omdat het onderzoek dat de regering zelf heeft laten doen en dat vele leemtes heeft op het gebied van dierenwelzijn, tot de conclusie komt dat we nog weinig weten. Maar er zal rekening mee gehouden moeten worden dat op basis van de resultaten van nieuw onderzoek mogelijk nog aanpassingen zullen moeten plaats vinden.

De Vissenbescherming zal in ieder geval doorgaan met haar strijd tegen het heien op zee en voor het verder ontwikkelen van veel minder overlast veroorzakende bouwtechnieken van windmolens, ook in de vele procedures die nog moeten komen. We zullen er voor ijveren dat het welzijn van vissen en andere zeedieren niet meer zo gemakkelijk als bij de bouw van deze windmolens opzij geschoven wordt. En we zullen in deze strijd graag samenwerken met andere natuurorganisaties die zich inzetten voor het onderwaterleven. ■

Paul Denekamp

Bestuurslid Stichting Vissenbescherming

Zie ook www.denoordzee.nl

WERELDOCEANENDAG

De sprekers bij de wereldoceanendag (fotografie: www.dos-bertie-winkel.com)

Op 8 juni werd in de diergaarde Blijdorp in Rotterdam een grote bijeenkomst gehouden in het kader van Wereld Oceanen Dag. Een half jaar eerder hadden de Verenigde Naties deze dag uitgeroepen om wereldwijd stil te staan bij de grote problemen op de oceanen en zeeën over de hele aardbol. Deze bijeenkomst was georganiseerd door de Studium Generales van de universiteiten van Rotterdam en Delft en werd bezocht door een paar honderd mensen.

Er waren tal van sprekers, onder wie de wereldberoemde Canadese zeebioloog Daniel Pauly en Fabien Cousteau, kleinzoon van de fameuze onderwaterfilmer Jacques Cousteau en zelf nu ook een bekend onderwateronderzoeker en filmer. Pauly heeft als een van de eerste wetenschappers gewaarschuwd voor de overbevissing van de zee. Hij vindt dat de grootschalige visserij met trawlers en dergelijke moet stoppen en dat er alleen nog toekomst is voor een goed gecontroleerde kleinschalige visserij die zich niet ver van de kust beweegt. Pauly spreekt openlijk uit dat hij bang is dat er over veertig jaar heel weinig vis meer gevangen zal kunnen worden, als de visserij doorgaat op de huidige voet. Cousteau liet prachtige beelden zien van het onderwaterleven en waarschuwde voor de teloorgang van bijvoorbeeld de koraalriffen.

Het programma begon met de Nederlandse premièr van de film 'The end of the line'. Deze documentaire is gemaakt naar het boek 'Leeg. Hoe overbevissing ons dagelijks leven verandert' van de Engelse journalist Charles Clover. De meeste toespraken gingen over de

aanpak van de overbevissing en de bijvangst. De aandacht voor vissenwelzijn was helaas heel beperkt. Gert Flik, hoogleraar dierfysiologie in Nijmegen en gespecialiseerd in de fysiologie van spanning bij vissen, was de enige die dit onderwerp centraal stelde in zijn lezing, waarin hij duidelijk maakte dat vissen heel goed in staat zijn om stress en pijn te ervaren. Zijn conclusie was dan ook: behandel vissen net als andere gewervelde dieren. Als je een vis wilt eten, moet je ervoor zorgen dat die snel en effectief gedood wordt of buiten bewustzijn raakt.

's Avonds was er nog een bijeenkomst voor een groter publiek met ondermeer Paul Watson, oprichter van Sea Shepherd Conservation Society, bekend van zijn keiharde strijd tegen de walvisjagers en Michael Baumgart, grondlegger van de filosofie van 'Cradle to Cradle', die zich er op richt dat alle afval hergebruikt kan worden.

Wereld Oceanendag 2009 was een mooie stap om over de hele wereld aandacht te vragen voor wat er allemaal mis gaat in onze oceanen. We zijn benieuwd wat Wereld Oceanendag 2010 gaat bieden en hopen dat er dan meer aandacht zal zijn voor dieren- en dus ook vissenwelzijn, voor de gruwelijke behandeling die veel in zee levende dieren moeten ondergaan van mensen. ■

Paul Denekamp

Zie www.mare-nostrum.nl

WERELDKAMPIOENSCHAPPEN HENGELN IN ALMERE

Op 5 en 6 september 2009 is het Wereldkampioenschap klassiek hengelen georganiseerd aan de Lage Vaart in Almere. De organisatie was in handen van Sportvisserij Nederland en er hebben 38 landen en ongeveer 200 vissers aan deelgenomen.

Stichting Vissenbescherming, GroenLinks Almere en de Partij voor de Dieren Flevoland werkten samen om dit evenement niet onopgemerkt voorbij te laten gaan. Gezamenlijk organiseerden zij het "Wereldkampioenschap Klassiek Botvangen" naast het terrein waar het Wereldkampioenschap hengelen plaats vond. Hierbij lieten vier stijlvolle dames van Veggie in Pumps zien dat je ook op een andere manier van vissen kunt genieten.

Door hierbij informatie te verstrekken werd aandacht gevraagd voor de stress, verwondingen en andere gevolgen van het hengelen. Ook de ethische aspecten werden uitgebreid onder de aandacht gebracht. Is het aanvaardbaar om vele dieren pijn, angst en stress toe te brengen voor het plezier

van de hengelaar en de toeschouwers? De meeste hengelaars wimpelden deze vraag als "gezeur" af. Slechts een enkeling stond open voor een zinvolle discussie.

Onderzoek heeft reeds aangetoond dat vissen hoogontwikkelde, gewervelde dieren met bewustzijn en gevoel zijn. Het hengelen bezorgt de vissen angst, stress, pijn en verwondingen. Ook na het weer terug zetten van de vis kunnen beschadigingen aan bijvoorbeeld de slijmlaag nog de dood tot gevolg hebben. Tijdens wedstrijden, zoals het wereldkampioenschap, worden vissen vaak enkele uren in leefnetten gehouden voordat zij gewogen kunnen worden. Naast de stress die de dieren hierbij ervaren kunnen er tevens ernstige beschadigingen optreden aan snuit en vinnen.

Door de aanwezigheid van de Vissenbescherming, GroenLinks Almere en de Partij voor de Dieren Flevoland bij het wereldkampioenschap is een duidelijk signaal afgegeven richting het publiek, de hengelaars en de aanwezige pers. ■

Tijdens het Wereldkampioenschap Klassiek Botvangen werd duidelijk dat men ook op een andere manier van vissen kan genieten

200 hengelaars probeerden vele vissen te vangen

OVER DE STICHTING VISSENBESCHERMING

De Stichting Vissenbescherming is opgericht in 2000 om mensen diervriendelijker en respectvoller om te laten gaan met vissen en andere in het water levende dieren. De Stichting verstrekt hiertoe wetenschappelijk onderbouwde informatie over het bewustzijn, het gedrag en de pijnbeleving van vissen. Verder stelt ze de ruwe behandeling van vissen in de (zee)visserij, de viskweek, bij het hengelen, de vissstroperij, het beheer van de binnenwateren en het houden van vissen thuis in aquaria voortdurend ter discussie in de media. Ze probeert door middel van goede informatie en regelgeving de diervriendelijke behandeling van vissen te bevorderen.

Het bestuur van de stichting wordt gevormd door:

Ton Dekker (Voorzitter)

Marijke Santen (Penningmeester/secretaris)

Paul Denekamp (Bestuurslid)

Contactgegevens:

Stichting Vissenbescherming

Postbus 26

2100 AA Heemstede

Tel: 023-5287574

info@vissenbescherming.nl

www.vissenbescherming.nl

Hoe kunt u het werk van de stichting financieel steunen?

Voor de vele activiteiten die onze stichting uitvoert zijn financiële middelen onontbeerlijk. Men kan ons hierin op verschillende manieren ondersteunen.

- 1 Men kan donateur van de Stichting Vissenbescherming worden voor minimaal 20 euro per jaar: giro 5350292 t.n.v. Vissenbescherming, Postbus 26, 2100 AA Heemstede. Donateurs ontvangen het informatieblad/jaarverslag van de Stichting.

- 2 Via www.vissenbescherming.nl kunt u onder de knop "Steun ons" ook direct een gift overmaken.

- 3 Men kan het werk van de stichting steunen door middel van een gift die aftrekbaar is voor de inkomstenbelasting.

- 4 Men kan de stichting ook in zijn testament opnemen.

Voor meer informatie neem contact op met Marijke Santen via 023-5287574 of via info@vissenbescherming.nl

Standwerk ... ook iets voor u?

De Vissenbescherming is regelmatig met de informatiestand ergens in het land te vinden. Via de stand kunnen mensen worden geïnformeerd over de welzijnsproblematiek rond vissen, over de standpunten van de Vissenbescherming en over de werkzaamheden die door de Vissenbescherming worden uitgevoerd. Ook kunnen mensen worden benaderd om donateur te worden of om als vrijwilliger te helpen met bijvoorbeeld het verspreiden van folders. Dit draagt tenslotte allemaal bij aan het succesvol uitvoeren van onze werkzaamheden!

Lijkt het u ook leuk om veel contact met mensen te hebben? En spreekt het u aan om actief een bijdrage te leveren aan het werk van de Vissenbescherming? Meldt u dan aan als vrijwilliger voor het standwerk! U kunt hiervoor contact opnemen met Marijke Santen via 023-5287574 of via info@vissenbescherming.nl

BELANGRIJKE ADRESSEN

In vissen gespecialiseerde dierenartsen

H. Verkerk	Ambt Delden	0547 - 292 827
B. Wuestenenk	Bergen-Genneep	0485 - 343 000
M.H. van der Hage	Bilthoven	030-2291626
R. Wormhoudt	Heerlen	045 - 522 50 90
DAP Bogaerts	Helmond	0492-523882
R. Heijmans	Landhorst	0492-351140
P.J. Werkman	Leusden	033 - 4943142
B. Jansen	Meerkerk	0183-351208
M. Carati	Rijswijk	06-27032927
A. Gebben	Schiedam	010-2470110
P. Groenestein	Sneek	0515-412427

Koi Health Care Centre

Dr. Rene de Greeff

Beatrixlaan 10

5735 CX Aarle-Rixtel nabij Helmond

Tel: 06-12924648

Contactpersoon

dierenartsenwerkgroep Koi Karpers

Dhr. drs. R.G.A. Schuurmans

Laan van Fasma 16

8171 KH Vaassen

tel: 0578 - 574427

fax: 0578 - 571243

Anrokoi Vishospitaal

Dionneplantsoen 10

1701 BE Heerhugowaard

072-5727694

www.anrokoi.nl

info@anrokoi.nl

Secretariaat Platform Verantwoord

Huisdierenbezi

(verstrek informatie over de verzorging van vissen)

Postbus 64

3770 AB Barneveld

Bezoekersadres:

Wesselseweg 32

Tel. 0342-406 550

Fax 0342-406 501

www.huisdieren.nl

info@huisdieren.nl

Landelijk InformatieCentrum

Gezelschapsdieren

(verstrek informatie over het aanschaffen en houden van huisdieren waaronder vissen)

Postbus 86

3770 AB Barneveld

www.licg.nl

TNT Post
Port betaald

WWW.VISSEN BESCHERMING.NL

Stichting Vissenbescherming

Postbus 26

2100 Heemstede

023-5287574

info@vissenbescherming.nl

Giro 5350292

**VISSEN
BESCHERMING**

